

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060304

DOM
2016-06-17
Stockholm

Mål nr
M 6104-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2015-06-17 i mål nr M 6175-14, se bilaga 1

KLAGANDE

Stabby Gård AB

Ombud: C A

MOTPART

Länsstyrelsen i Uppsala län

SAKEN

Dispens från biotopskyddet för igenläggning av diken vid Stabby Gård i Uppsala kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på det sättet att dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken lämnas för igenläggning av dike vid skifte 12A enligt bilaga 2.
  2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet i övrigt.
-

Dok.Id 1242543

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Stabby Gård AB har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen meddelar dispens från biotopskyddsbestämmelserna enligt ansökan.

Länsstyrelsen i Uppsala län har motsatt sig ändring. För det fall dispens beviljas har de yrkat att Mark- och miljööverdomstolen fastställer krav på Stabby Gård AB att vidta kompensationsåtgärder.

Stabby Gård AB har inte angett någon inställning till länsstyrelsens yrkande om kompensationsåtgärder eftersom något specifikt förslag till sådana åtgärder inte presenterats. De har dock förklarat sig vara positiva till kompensationsåtgärder samt att frågan bedöms inom ramen för dispensprövningen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Stabby Gård AB (Stabby Gård) har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande. Stabby Gård uppfyller såväl kravet på att åtgärden ska behövas för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmarken som kravet på att biotopskyddets syften kan tillgodoses.

Enskilda och allmänna intressen enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken

Stabby Gård brukar aktivt den berörda jordbruksmarken för odling av gröda avsedd för skörd främst för produktion av vinterfoder. Dispens enligt ansökan har genomgående positiva effekter för gården eftersom det bidrar till utvecklingen av gårdens djurhållande verksamhet genom att tillgodose en tillräcklig tillgång till mark lämplig för produktion av vinterfoder. Vidare innebär en dispens positiva effekter i form av lägre kostnader och högre avkastning som sammantaget är större än kostnaden för att genomföra åtgärden.

De biotoper för vilka dispens söks är generella biotoper utan särskilda värden eller nyckelbiotoper. Det är fråga om ett brutet småskaligt landskap med mycket diken. Enligt Uppsala Akademiförvaltnings uppfattning finns det normalt 400 löpmeter back- eller kantdiken på 1 ha mark. För Stabby Gårds storlek skulle en normal mängd betyda ungefär 4 000–5 000 meter back- eller kantdiken. De specifika förhållandena för Stabby Gård innebär emellertid att gården har ca 17 000–18 000 meter, vilket gör marken mycket svårbrukad. Därutöver tillkommer löpmeter diken för Hågaån som flyter längs gårdens mark. Den biotop för vilken dispens söks är därmed rikligt förekommande i trakten. En beviljad dispens riskerar därför inte att medföra att arter som är beroende av den specifika typen av biotop hotas eller att biotopen i sig riskerar att hotas.

Bildandet av biotopskydd och beslutsprocessen beskrivs ingående i Naturvårdsverkets handbok 2012:1. Det saknas anledning att anta att handboken inte har följts av länsstyrelsen. Dikenas värden som biotoper och spridningskorridorer måste därför anses vara fullt utredda. I annat fall har länsstyrelsen möjlighet att initiera en process om att skydda en biotop i ett enskilt fall om det har särskilda skyddsvärden. Såvitt är känt pågår ingen sådan process avseende de aktuella dikena.

Krav på ekonomisk redovisning avseende de enskilda intressena

Stabby Gård har uppfattat den nya regleringen på så sätt att det inte regelmässigt ställs krav på en ekonomisk redovisningskalkyl för att belysa de ekonomiska konsekvenserna. Mark- och miljödomstolen har dock i domen hänvisat till det beräkningsverktyg som Naturvårdsverket i sin tur har hänvisat till i sin handledning. Något sådant verktyg var vid tidpunkten för mark- och miljödomstolens dom inte tillgängligt. Stabby Gård anser i första hand att de omständigheter som framkommit i målet utgör ett tillfredställande underlag och tillräcklig bevisning för att den sökta åtgärden har positiva effekter för gården och att dessa överstiger kostnaden för att genomföra åtgärden. För det fall domstolen inte delar denna uppfattning, utan en mer omfattande ekonomisk beräkning förutsätts, ska denna i så fall göras enligt den i miljörätten vedertagna och rättsligt reglerade metoden som anges i 31 kap. miljöbalken

med dess hänvisning till expropriationslagen (1972:719), dvs. den så kallade jordbruksnormen.

Stabby Gård bestrider att Jordbruksverkets beräkningsverktyg ska utgöra ett bedömningsunderlag i målet. Det är inte ovanligt att myndigheter tillämpar vissa schabloniserade beräkningsunderlag eller använder olika former av databaserade beräkningsverktyg. Dessa verktyg är inte någon rättskälla och de analyser som kan komma ut av dessa har heller inget bevisvärde i sig. Jordbruksverket har ingen delegation för att utfärda sådana rättsliga normer. Det betyder att det beräkningsverktyg som länsstyrelsen hänvisar till inte vilar på någon rättslig grund och inte utgör någon giltig rättskälla. Det kan därför inte heller användas till ledning för de ekonomiska bedömningar som ska göras för att pröva möjligheten till dispens från det generella biotopskyddet.

Angående Jordbruksverkets yttrande ska särskilt framhållas följande. Bedömningen av frågan om dispens måste utgå ifrån förhållandena för Stabby Gårds ekologiska mjölkproduktion på de berörda markerna och de ekonomiska konsekvenserna som områdesskyddet medför för denna verksamhet. Det exempel som följer av Jordbruksverkets yttrande grundar sig inte på uppgifter hänförliga till Stabby Gårds verksamhet såvitt är känt för Stabby Gård. Hur lovvärd en effektivisering av myndighetsadministrationen än kan vara medför en standardiserad bedömningsmodell ändock svårigheter för rättssäkerheten och även i relation till verkliga förhållanden. Som ett exempel kan nämnas att den geografiska indelningen efter församlingar inte är en funktionell fördelning för en modern lantbruksverksamhets arrondering. Det saknas vidare underlag att bedöma de beräkningar som görs i verktyget.

Enligt 34 § förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., ska länsstyrelsen å statens vägnar försöka träffa uppgörelse med sakägare. I praktiken innebär detta att länsstyrelsen i samband med beslutet varigenom dispens nekas ska upplysa om ersättningsrätten i 31 kap. miljöbalken och förklara sig beredd att försöka träffa en uppgörelse med sakägaren. Därefter får länsstyrelsen med stöd av Naturvårdsverket förhandla med markägaren, och vid behov kalla in till exempel en förhandlare och värderingsman. Länsstyrelsen borde således redan ha anlitat en

värderingsman vars utlåtande hade kunnat ligga till grund för länsstyrelsens förståelse och bedömning av de ekonomiska konsekvenserna.

Värdering av de ekonomiska konsekvenserna av beviljad/nekad dispens

Enligt 31 kap. miljöbalken utgör det generella biotopskyddet ett sådant områdesskydd för vilket markägaren och arrendatorn kan söka ersättning för intrång efter t.ex. nekad dispens enligt bestämmelserna i samma kapitel. Beräkningsgrunderna för denna intrångsersättning härleds från expropriationslagstiftningen och beräknas med hjälp av den s.k. jordbruksnormen. Jordbruksnormen är framtagen av myndigheterna i samråd med branschorganisationer. Den är allmänt vedertagen sedan 1983 och har reviderats löpande. Jordbruksnormen innefattar därmed beräkningar med hänsyn taget till ändrade förhållanden inom jordbruket såsom t.ex. ny maskinteknik, ändrade brukningsmetoder och produktionsinriktningar samt skördenivåer. Utifrån den svenska rättskälleläran finns det därmed både bestämmelser i lag och sedvanerättsliga normer att tillgå för att bedöma de ekonomiska konsekvenserna av områdesskydds inverkan på brukningsförutsättningarna. Stabby Gårds beräkning, som följer både lag och jordbruksnormen, ska därför ligga till grund för bedömningen. Det beräkningsverktyg som Naturvårdsverket hänvisar till i sin vägledning saknar betydelse i målet eftersom det redan finns en rättsligt reglerad och praktisk tillämpad metod att göra en ekonomisk beräkning av förändringar i avkastningen och driften.

Kostnaden för att genomföra igenläggningen enligt sökt åtgärd beräknas enligt följande per 100 meter dike.

Kostnad för rör 25 kr/meter	2 500 kr
Grävmaskin 600 kr/tim inkl förare á 3 timmar	1 800 kr
Hjullastare för igenläggning 600 kr/tim	1 800 kr
Jordmassor finns tillgängliga på plats	

7 kap. 25 § miljöbalken

Även om kriterierna för dispens enligt den nya bestämmelsen inte uppfylls kan en prövning göras enligt 7 kap. 11 § miljöbalken med den intresseavvägning som regleras i 7 kap. 25 § miljöbalken. Genom att den föreslagna bestämmelsen tar hänsyn till biotopskyddets syfte behöver en ytterligare bedömning enligt 7 kap. 26 § miljöbalken inte göras. Stabby Gård delar därför inte länsstyrelsens uppfattning att lagen inte ger utrymme för en samlad bedömning.

Övrigt

Stabby Gård vitsordar inte länsstyrelsens bedömning av att storleken på aktuellt avrinningsområde uppgår till 313 ha. En korrekt bedömning ger en yta på 150–180 ha. Länsstyrelsens beräkning av den företagsekonomiska lönsamheten är inte heller korrekt.

Länsstyrelsen i Uppsala län har anfört i huvudsak följande. Den ekonomiska beräkning som Stabby Gård låtit göra redovisas inte fullständigt vilket gör att det inte går att avgöra om den är korrekt. Länsstyrelsen anser att det är otillräckligt utrett om biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses. Dikenas värden som biotoper eller spridningskorridorer är inte undersökta. Stabby Gård har inte utrett möjligheten att göra rationaliseringar med mindre ingrepp, t.ex. genom att bara lägga igen så stor del av diket att en jordbruksmaskin kan passera.

En dispens som inte är förenlig med förbudets syfte får enligt 7 kap. 26 § miljöbalken inte ges. En prövning av om en dispens för igenläggning av diken är förenlig med biotopskyddets syfte har inte gjorts i detta ärende.

Jordbruksverkets beräkningsverktyg stöder länsstyrelsens bedömning att åtgärderna inte behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark i den här delen av länet. Landskapet är redan idag så pass frigjort från odlingshinder att ytterligare borttagande av odlingshinder inte är en förutsättning för att utveckla

jordbruket. Begreppet jordbruket avser den areella näringen i allmänhet och inte det speciella jordbruksföretaget.

Jordbruksverkets beräkningar visar att det kan vara tänkbart att bevilja dispens för åtminstone ett av diken 14A, 307A och skifte "X" (12A). Länsstyrelsen har följande kommentar till detta. Naturvärdesbedömningen görs genom att diken ges ett värde på 1,50 kr/meter alternativt 3 kr/meter. Förutom att värdet intuitivt känns lågt är detta ett väldigt grovt schabloniserat värde som ska gälla i hela Sverige. Det ifrågasätts om ett sådant värde verkligen kan användas för att bedöma dessa tre diken som naturvärdesmässigt skiljer sig från varandra och dessutom måste antas skilja sig betydligt från övriga diken i olika delar av landet. Beträffande de tre diken betonar Jordbruksverket också hur osäkra beräkningarna är och att diken kan ha ett större naturvärde än det som tillskrivs dem i beräkningsmodellen. I beräkningsverktyget görs en vägning av 7 kap. 11 b § punkterna 1–2 miljöbalken mot varandra. Länsstyrelsen menar att båda punkterna måste uppfyllas var för sig för att särskilda skäl för dispens ska anses finnas. Beträffande diket vid skifte 14A har Jordbruksverket vid beräkningarna utgått från att diket ska läggas igen med ett dräneringsrör med diametern 180 mm. Det kan ifrågasättas om ett sådant rör verkligen kan ta hand om det vatten som idag passerar genom diket. Diket är sista delen av ett vattendrag och avvattnar största delen av avrinningsområdet. Om beräkningen görs med utgångspunkt i ett rör med diametern 250 mm visar resultatet att åtgärden inte är lönsam företagsekonomiskt.

Jordbruksverkets beräkningsverktyg är ett hjälpmedel vid länsstyrelsernas prövning av dispenser från det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken. På motsvarande sätt är 1984 års jordbruksnorm ett hjälpmedel vid Trafikverkets beräkningar av ersättning vid ianspråktagande av mark för vägändamål. De är inte jämförbara. De är utformade för olika syften.

REMISSYTTRANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Jordbruksverket har efter remiss yttrat bl.a. följande. Jordbruksverkets yttrande bygger på en körning av verkets beräkningsverktyg för prövning av biotopskydd samt kommentarer till denna körning.

Beräkningsverktyg för biotopskydd

För att standardisera prövningen av dispenser har Jordbruksverket, i enlighet med Naturvårdsverkets vägledning (*Tillämpning av 7 kap. 11 b § miljöbalken 1998:808*, 2014-11-13) utvecklat ett beräkningsverktyg. Enligt Naturvårdsverkets vägledning ska verktyget ”beakta såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska värden, det vill säga både den första och andra punkten i 7 kap. 11 b § miljöbalken”. Resultatet från verktyget utgör inget absolut facit utan ska ses som vägledande.

Verktyget är konstruerat efter förutsättningen att en dispens ska bidra till långsiktigt aktivt brukande, och därmed till bevarande av biologisk mångfald, genom att göra jordbruket mer ekonomiskt hållbart. Av denna förutsättning, som enligt Jordbruksverket är en sammanfattning av intentionerna med 7 kap. 11 b § miljöbalken, följer att man vid en dispensprövning ska sträva efter att se till de generella förutsättningarna att långsiktigt bedriva jordbruk i ett område. Förhållningssättet speglar slutsatserna i Jordbruksverkets översyn av det generella biotopskyddet (SJV rapport 2013:10), vilka utgör grund för förarbetena till aktuell bestämmelse.

Hushållningssällskapets så kallade efterkalkyler och maskinkostnads kalkyler för 2014 ligger till grund för verktygets beräkningar av företagsekonomiska bruttoresultat av att ta bort landskapselement. Kostnaderna för att ta bort landskapselement bygger på schablonvärden framtagna av Hushållningssällskapet. Värdet av att bevara småbiotoper till gagn för biologisk mångfald bygger på betalningsvillighetsstudier. För närmare information om principer och handhavande av verktyget hänvisas till användarmanualen.

Verktyget finns sedan den 3 december 2015 att tillgå som kostnadsfri e-tjänst på Jordbruksverkets hemsida.

Sammanfattning av resultat från beräkningsverktyget

Beräkningsverktyget visar att dispens för igenläggning av dikena vid skifte 125A (307A, norra diket) och 103A inte bör beviljas. Igenläggning av de respektive dikena skulle i båda fallen resultera i skiftesstorlekar på väl över 10 ha. I verktyget är gränsen för sammanslagning av skiften satt vid 8 ha. Det är inte troligt att storleksrationalisering över denna gräns har någon betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad.

Beräkningsverktyget visar vidare att det kan vara tänkbart att bevilja dispens för igenläggning av åtminstone ett av följande diken; det som ligger vid skifte 307A (södra diket) och det som ligger vid skifte 14A eller det som ligger vid ett ej numrerat skifte, "X" (12A). Variationen i utfall beror på att arronderingen, baserad på åkerblockens storlek och läge i förhållande till varandra, i den berörda brukningsenheten ligger nära den nivå som satts som gräns i verktyget för när borttagande av landskapselement kan anses ha betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad.

Kommenterade beräkningar

Arronderingsförutsättningar på församlingsnivå och lokal nivå

Det första steget i verktyget är att göra en översiktlig bedömning av arronderingsförutsättningarna i en hel trakt, det vill säga bedöma om det är troligt att borttagande av landskapselement har någon betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad i trakten i fråga. Med trakt avses i verktyget församling enligt 1999 års församlingsindelning.

Dikena som ingår i föreliggande mål är belägna i församlingarna Gottsunda och Uppsala-Näs. Verktyget antyder att borttagande av landskapselement troligen kan ha betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad i Gottsunda (medelarealen för

åkermarksblock är 3,64 ha, dvs. inom verktygets ”gröna intervall” 2–4 ha). Samtidigt antyder verktyget att arronderingsförutsättningarna är så pass bra i Uppsala-Näs att borttagande av landskapselement där varken gör till eller från för jordbrukets långsiktiga fortlevnad (medelarealen för åkermarksblock är 5,73 ha, dvs. inom verktygets ”orange intervall” > 4–6 ha). Dock kan förutsättningarna se annorlunda ut på en mer lokal nivå varför det är nödvändigt att gå vidare i verktyget för att bedöma hur arronderingen ser ut i de berörda brukningsenheterna.

Vid en bedömning på lokal nivå framgår att uppdelningen i brukningsenheter inte svarar mot församlingstillhörighet. Sett till geografiska avstånd är den jordbruksmark som direkt berörs av Stabby Gårds dispensansökan uppdelad på en västlig och en östlig brukningsenhet vilka båda, med undantag för ett fåtal block i den östliga enheten, är belägna i Uppsala-Näs. Det framgår också att arronderingen (uttryckt i s.k. gårdsindex) för de båda enheterna ligger något över den gräns som satts i verktyget för när borttagande av landskapselement kan anses ha betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad. Gårdsindex är en sammanvägd bedömning av medelarealen för åkermarksblock och genomsnittligt avstånd mellan åkermarksblocken och blir för de berörda enheterna i det här fallet 4,41 respektive 4,07, det vill säga över fyra och därmed inom ”rött område” enligt verktyget.

Gårdsindex beräknas utifrån uppgifter om jordbruksblock så som de är registrerade i Jordbruksverkets blockdatabas. I vissa fall är två skiften som ligger intill varandra, men är åtskilda av ett landskapselement, registrerade som ett gemensamt block. För att få så rättvisande gårdsindex som möjligt bör man i gränsfall justera indata i verktyget så att man räknar med det, ur brukningssynpunkt, funktionella antalet åkermarksblock. När det gäller de båda berörda brukningsenheterna i föreliggande mål så räcker det i båda fallen med att justera upp blockantalet med ett för att index ska bli grönt (1–4). Om blockantalet justeras ned som en följd av att ett dike läggs igen överskrids dock åter den kritiska gränsen. Eftersom marginalerna är så små är det nödvändigt att gå vidare till nästa steg i beräkningsverktyget.

Kostnader och nyttor av att ta bort landskapselement

I detta steg bedöms på ett mer specifikt sätt kostnaderna och nyttorna av att ta bort landskapselement. I den mån borttagande av ett landskapselement skulle resultera i att två skiften slås samman till ett block med en sammanlagd areal på över 8 ha visar verktyget att åtgärden troligen inte har någon betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad på platsen. I ett sådant fall är det alltså tveksamt om en dispens är förenlig med 7 kap. 11 b § miljöbalken. I föreliggande mål skulle igenläggning av de två dikena vid skifte 125A (307A, norra diket) och 103A resultera i åkermarksblock med arealerna 13,54 respektive 10,72 ha, det vill säga väsentligt över den kritiska gränsen.

Fortsatta beräkningar av kostnader och nyttor av att lägga igen dikena (utan rör eller med rör med dimensioner upp till 180 mm) vid skifte 307A (södra diket), 14A samt det ej numrerade skiftet "X" (12A) ger i samtliga fall positiva nettonuvärden både på företagsekonomisk och samhällsekonomisk nivå. Känslighetsanalyser visar att det samhällsekonomiska nettonuvärdet i samtliga fall blir positivt både om man räknar med "normalt" och "högt" biologiskt bevarandevärde. Givet dessa utfall är det därmed tänkbart att igenläggning kan behövas för att "utveckla och bibehålla ett aktivt brukande" samtidigt som "biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodose". Genom att ta bort en biotop skulle andra biotoper kunna räddas kvar i ett öppet odlingslandskap. Vid beslut i det här fallet bör dock bristen på entydighet i arronderingsbedömningen beaktas. Det bör också påpekas att de värdeklasser för biologisk mångfald som används i verktyget inte rymmer biotoper som är utpekade i bevarandeprogram eller på annat sätt har extraordinär betydelse för biologisk mångfald; att ta bort sådana biotoper är inte förenligt med biotopskyddets syften.

Jordbruksverket har till remissyttrandet bifogat manual för beräkningsverktyg, kartor och beräkningsresultat.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Till stöd för sin talan har Stabby Gård bifogat beräkning av förändrade kostnader vid sammanslagning av åkerskiften samt kartor. De har därutöver åberopat förhör med E G och H-E H.

E G har uppgett i huvudsak följande. Stabby Gård vill minska sin användning av fossila bränslen, vilket kan uppnås genom att få bort små åkrar. På dessa går det åt mycket bränsle i förhållande till den gröda som produceras. Små fält begränsar dem även vad gäller användningen av ny teknik, eftersom viss storlek fordras för nya maskiner. Detta är särskilt viktigt vad gäller just ekologisk odling, för vilken man måste kunna radhacka. Små åkrar begränsar dem från att ha rationella redskap. Tar han in hjälp behöver han betala 750 kr/tim. Kostnaden enligt beräkningsverktyget om 259 kr/tim är inte ens rimlig för enbart arbetskraft, utan maskinkostnad. Gården är beroende av bra skördar för bete till djuren, och då går det inte att ha mindre åkrar. I jämförelse med kringliggande gårdar ligger Stabby Gård alltid sämst till vad gäller tidsåtgång osv. Överfarter gör endast förflyttningen lättare, men antalet vändningar kvarstår. Överfarter ökar inte heller möjligheterna till att slippa packning på vändtegar, minskad tidsåtgång eller ger möjlighet att använda större maskiner. Bolaget har en tydlig miljöprofil. En sådan ansökan som den aktuella innebär badwill för företaget, men vid en avvägning av de vinster som kan göras genom effektiviseringen har Stabby Gård ändå valt att ansöka om dispens.

H-E H har uppgett i huvudsak följande. Han har under lång tid arbetat med de frågor han nu uttalar sig om och har använt jordbruksnormen dagligen i sitt arbete. Beträffande normen sker det en överenskommelse varje år där man sätter in olika tabellvärden för kostnader för mankraft, traktor och maskin. I diagram förs värden in för form på fält, med en beräkning mellan bredd och längd. På detta sätt kan tidsåtgång per hektar utläsas. I tabellen syns det markant att det går åt mer tid ju mindre skifte det är fråga om. Det är denna tabell som han räknat på, och därefter fört in priset för mankraft och redskap. I beräkningsverktyget går det inte att utläsa hur man kommer fram till resultaten, om ett schablonvärde använts eller om en djupare beräkning gjorts. Schabloner är inte till hundra procent förankrade. Det tar alltid några år innan sådana verktyg förfinats och hittat rätt. I dagsläget finns en bugg i verktyget. Det pris på mankraft och traktor som finns i beräkningsverktyget är helt felaktigt. Har Jordbruksverket räknat med denna brukningskostnad är den alldeles för låg. Det finns ett otal parametrar att ta hänsyn till utöver de i beräkningsverktyget. Beräkningen bör dessutom göras annorlunda. Man ska titta på skiftena, och inte hela

fastigheten som sådan, när man räknar på tidsbesparingen. Brukningscentrum är centrum för registerfastigheten. Man tittar aldrig på var arrendatorn har sitt brukningscentrum, eftersom arrendatorer byts ut. Han har i sina beräkningar tittat på skiftena, men inte tittat på totallängden av dikena som ska läggas igen. Han har angivit sina värden dike för dike och har räknat på fältkanter. Tittar man på tidsbesparingen är det fråga om minskad dubbelspridning och fältkanter som försvinner. Han har räknat med en kapitalisering för all framtid. Det blir skillnad i beräkningarna om man kapitaliserar på 40 år jämfört med om man kapitaliserar för all framtid. Han har inte räknat med vad det kostar att lägga igen dikena, de kostnaderna ska dras från den framräknade vinsten.

Mark- och miljööverdomstolen har den 29 april 2016 hållit sammanträde i målet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

I målet står det klart att de diken som nu är föremål för prövning utgör biotopskyddsområden. Inom ett biotopskyddsområde får inte sådan verksamhet bedrivs eller sådana åtgärder vidtas som kan skada naturmiljön.

Den huvudsakliga frågan i målet är om det finns förutsättningar för att bevilja dispens för igenläggning av diken vid skifte 12A, 14A (mot skifte 126A), 103A (mot skifte 110A) och 307 A (två diken; norra och södra diket).

Av 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken följer att dispens från biotopskyddet kan ges i det enskilda fallet om det finns särskilda skäl. Vid prövningen ska även en intresseavvägning enligt 7 kap. 25 och 26 §§ miljöbalken samtidigt göras.

Möjligheten att få dispens för åtgärder som vidtas i syfte att underlätta för jordbruket regleras särskilt i 7 kap. 11 b § miljöbalken. Enligt denna bestämmelse, som trädde i kraft den 1 september 2014, ska det anses finnas särskilda skäl för dispens om åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark (punkten

1) och biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområden eller med hänsyn till naturvärdena hos biotopskyddsområde som dispensen avser och de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet (punkten 2).

Bestämmelsen har i sin bakgrund i det uppdrag som regeringen gav Jordbruksverket m.fl. 2012. Uppdraget innefattade bl.a. att kartlägga och beskriva eventuella problem med det generella biotopskyddet när det gäller möjligheten att bedriva jordbruk samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras. I uppdraget ingick även att föreslå ändringar i nuvarande tillämpning av regelverket i syfte att förbättra möjligheterna att varaktigt bedriva jordbruk, t.ex. genom utökade möjligheter till dispens från biotopskyddet, samt att identifiera eventuella behov av ändringar i regelverket. I Jordbruksverkets rapport (*Översyn av det generella biotopskyddet*, SJV 2013:10) konstaterades bl.a. att biotopskyddet i vissa fall kan innebära ett hinder för god arrondering och rationellt brukande genom att utgöra hinder för att flytta dagens större och bredare maskiner och jordbruksredskap mellan skiftena och för att skapa större sammanhängande skiften. I rapporten lämnade Jordbruksverket vidare ett förslag till hur en ny dispensregel skulle kunna utformas.

I förarbetena till 7 kap. 11 b § miljöbalken uttalas att ett aktivt brukande av jordbruksmark är en förutsättning för att bevara och upprätthålla den biologiska mångfalden i odlingslandskapet, vilket innebär att rationaliseringsåtgärder i vissa fall behöver vidtas. Regeringen bedömde därför att det fanns utrymme för att utvidga möjligheten att ge dispens för åtgärder som underlättar för jordbruket (prop. 2013/14:141 s. 112).

Genom den *första punkten* i bestämmelsen tas hänsyn till det enskilda intresset. För att uppfylla kravet måste den enskilde kunna visa att åtgärden medför positiva effekter för jordbruksföretaget i form av lägre kostnader eller högre avkastning som sammantaget är större än kostnaderna för att genomföra åtgärden. En åtgärd kan t.ex. anses ha en positiv sammantagen effekt om åtgärden kan bidra till utvecklingen av ett djurhållande jordbruksföretag genom att tillgodose en tillräcklig tillgång till mark lämplig för produktion av vinterfoder. Genom att visa på sådana effekter har den enskilde visat att

åtgärden behövs för att utveckla och bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark (a. prop. s. 162).

Genom *andra punkten* i bestämmelsen tas hänsyn till det allmänna naturvårdsintresset. Dispens från biotopskyddet bör framför allt kunna bli aktuellt i fråga om biotopskyddsområden som är vanligt förekommande eller som har ringa naturvärden. Naturvärdena kan avse biotopskyddsområdet i sig eller de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet (a. prop. s. 162).

Som exempel på situationer när dispens bör kunna ges nämns i förarbetena åtgärder för att slå ihop mycket små åkrar till större enheter genom att ta bort småbiotoper samt att ta bort delar av mindre diken och små stenvägar för att förbättra arronderingen. Detta bidrar till en ökad acceptans för biotopskyddet (a. prop. s. 113).

Hur ska dispensprövningen göras?

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar inledningsvis att igenläggning av diken i detta fall är att betrakta som en åtgärd som underlättar för jordbruket, vilket medför att 7 kap. 11 b § miljöbalken är tillämplig. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar vidare att det i målet är fråga om generell skyddade biotopskyddsområden. Detta innebär att områdena skyddas utan att en bedömning gjorts av den individuella biotopens naturvärden. En prövning av naturvärdena måste därför göras i det enskilda fallet. Bolaget har uppgett att antalet likartade diken är stort i området. Denna uppgift har inte ifrågasatts av länsstyrelsen. Det har inte heller i övrigt framkommit några uppgifter om att biotoperna skulle vara sällsynt förekommande eller ha sådana höga naturvärden att dispens inte skulle kunna ges av denna anledning.

Jordbruksverket har, i enlighet med Naturvårdsverkets vägledning, utvecklat ett beräkningsverktyg för tillämpningen av 7 kap. 11 b § miljöbalken. Avsikten är inte att verktyget ska vara bindande vid prövningen av om särskilda skäl för dispens föreligger. Stabby Gård har åberopat beräkningar av förändrade kostnader vid sammanslagning av åkerskiften till stöd för att åtgärderna behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark. Beräkningarna har gjorts med

utgångspunkt i den så kallade jordbruksnormen. Enligt Mark- och miljööverdomstolen framstår det som mer lämpligt att ta utgångspunkt i det för ändamålet framtagna beräkningsverktyget än i beräkningar enligt jordbruksnormen. Eftersom det är fråga om ett nytt verktyg och att beräkningarna delvis baseras på schablonvärden får dock resultatet bedömas med viss försiktighet. Övriga faktorer bör även kunna beaktas vid dispensprövningen.

Förutsättningar för beviljad dispens

I det inledande steget i beräkningsverktyget görs en översiktlig bedömning av arronderingsförutsättningarna församlingsvis och därefter på lokal nivå. Den lokala nivån bedöms bl.a. utifrån ett beräknat gårdsindex, vilket utgör en sammanvägd bedömning av medelareal för åkermarksblock och genomsnittligt avstånd mellan åkermarksblocken.

Mark- och miljööverdomstolen kan inledningsvis konstatera att beräkningsverktyget indikerar att arronderingen är relativt god i det aktuella området. På lokal nivå ligger gårdsindex för såväl den östra som västra brukningsenheten något över det gränsvärde som är satt i verktyget. Detta förhållande kan dock inte ensamt vara skäl för att neka dispens för samtliga diken eftersom detta endast utgör ett medelvärde för respektive brukningsenhet. Medelvärdet påverkas i stor utsträckning av det antal jordbruksblock som ligger till grund för beräkningen. Mark- och miljööverdomstolen delar således Jordbruksverkets slutsats att det finns skäl att beakta ytterligare faktorer för att bedöma förutsättningarna för dispens.

I nästa steg i beräkningsverktyget bedöms kostnader och nytta av att ta bort ett landskapselement, varvid den sammanlagda åkerarealen efter igenläggning av diket vägs in först. Enligt Jordbruksverket har en igenläggning till block med sammanlagd areal på över 8 ha troligen inte någon betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad på platsen. Om förutsättningarna i denna del är uppfyllda görs därefter en beräkning av företagsekonomiskt och samhällsekonomiskt nettonuvärden. Ett positivt företagsekonomiskt nettonuvärde indikerar att första punkten i

7 kap. 11 b § miljöbalken är uppfylld. På samma sätt visar ett positivt samhällsekonomiskt nettonuvärde att andra punkten i bestämmelsen är uppfylld.

Beräkningsverktyget visar i denna del att igenläggning av dikena vid skifte 307A (norra diket) och 103A inte bör beviljas eftersom det i båda fallen resulterar i arealer på över 10 ha. Hur stora ursprungsfälten är i jämförelse med fältstorleken efter åtgärden har stor betydelse för lönsamheten. Beräkningar visar att vinsten oftast avtar eller avklingar vid fältstorlekar kring 5–8 ha. Förutom detta har fältformen före och efter ett eventuellt borttagande stor betydelse (SJV 2013:10 s. 38). Mark- och miljööverdomstolen delar uppfattningen att igenläggning av diken som resulterar i mycket stora åkrar inte kan antas ha någon betydelse för jordbrukets långsiktiga fortlevnad. Med hänsyn taget till detta, och de uttalanden som görs i förarbetena om att det bl.a. är mycket små åkrar som ska kunna slås ihop, bedömer Mark- och miljööverdomstolen att igenläggning av dessa två diken inte kan antas ha någon betydelse för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark på det sättet som avses i 7 kap. 11 b § miljöbalken. Det saknas därmed förutsättningar för att bevilja dispens för igenläggning av dikena vid skifte 307A (norra diket) och 103A.

Verktyget visar däremot att det kan vara tänkbart att bevilja dispens för igenläggning av åtminstone ett av dikena vid skifte 12A, 14A och 307A (södra diket). Igenläggning av dessa diken resulterar i åkrar med mindre arealer. Verktyget påvisar även i samtliga fall positiva företagsekonomiska och samhällsekonomiska nettonuvärden. Det har inte framkommit omständigheter som visar att den företagsekonomiska beräkningen skulle vara felaktig. Länsstyrelsen har ifrågasatt den naturvärdesbedömningen som sker inom ramen för beräkningen av det samhällsekonomiska nettonuvärdet. Domstolen kan konstatera att beräkningarna gjorts med utgångspunkt i såväl normalt som högt bevarandevärde och att resultaten i båda fallen är positiva. Som anförts ovan har det inte heller framkommit något som indikerar att biotopskyddsområdena skulle vara sällsynt förekommande eller ha några särskilt höga naturvärden.

Sammantaget får utredningen i målet anses visa att igenläggning av diken vid skiftena 12A, 14A och 307A (södra diket) kan behövas för att utveckla ett aktivt brukande samtidigt som biotopskyddets syften fortfarande tillgodoses. Mark- och

miljööverdomstolen konstaterar således att det finns ett visst utrymme för att bevilja dispens i denna del.

Kan dispens ges för igenläggning av samtliga diken vid skifte 12A, 14A och 307A?

Jordbruksverket har uppgett att det kan vara tänkbart att bevilja dispens för igenläggning av åtminstone ett av diken vid skifte 12A, 14A och 307A (södra diket). Vid bedömningen av om dispens kan beviljas för samtliga diken bör hänsyn tas till arronderingsförutsättningarna och de aktuella fältens form. Som konstaterats ovan bedöms arronderingen i dagsläget vara relativt god. Redan vid igenläggning av ett dike kommer arronderingen förbättras ytterligare. Igenläggning av diken vid skifte 14A och 307A (södra diket) kommer resultera i fältstorlekar på omkring 6 ha. Detta ska jämföras med igenläggning av dike vid skifte 12A som medför en fältstorlek på omkring 3,6 ha. Med beaktande av fältens storlek och form finner Mark- och miljööverdomstolen att dispens ska beviljas för diket vid skifte 12A. Förutsättningar för att ge dispens för dike vid skifte 14A och 307A (södra diket) föreligger däremot inte. I dessa fall är fälten större och har sådana former att en igenläggning av diken inte bedöms nödvändig för att aktivt kunna bruka marken. De problem som finns bör t.ex. kunna lösas med mindre överfarter mellan fälten.

Föreligger särskilda skäl att ändå ge dispens för övriga diken?

En åtgärd som innebär underlättande av jordbruket men som inte uppfyller kriterierna i 7 kap. 11 b § miljöbalken ska enligt vad som framgår av förarbetena även fortsättningsvis bedömas enligt 7 kap. 25 § miljöbalken. En prövning kan därför göras enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken med den intresseavvägning som regleras i 7 kap. 25 § miljöbalken (a. prop. s. 162). I MÖD 2006:16 konstaterades att möjligheten till en mer rationell jordbruksdrift inte ensamt kunde utgöra särskilda skäl för dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken. Mot bakgrund härav, och då det inte i övrigt framkommit något som kan anses utgöra särskilda skäl, finner Mark- och miljööverdomstolen att det inte heller på denna grund föreligger förutsättningar för att bevilja dispens för igenläggning av något ytterligare dike.

Kompensationsåtgärder

Mark- och miljööverdomstolen finner inte att utredningen i målet ger stöd för att besluta om villkor för kompensationsåtgärder enligt 16 kap. 9 § miljöbalken.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Henrik Löv, tekniska rådet Mikael Schultz, hovrättsrådet Christina Ericson och tf. hovrättsassessorn Marie Eiderbrant, referent.

Föredragande har varit Vilma Herlin.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2015-06-17
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 6175-14

KLAGANDE
Stabby Gård AB

Ombud: C A

MOTPART
Länsstyrelsen i Uppsala län

SAKEN
Dispens från biotopskyddet för igenläggning av diken vid Stabby Gård i Uppsala kommun

ÖVERKLAGAT BESLUT
Länsstyrelsen i Uppsala läns beslut 2014-09-22 i ärende nr 521-2961-13, se bilaga 1

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 416509

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka Strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 00 E-post: mmd.nacka@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:30-16:00 -

BAKGRUND

Stabby Gård AB (Stabby Gård) har hos Länsstyrelsen i Uppsala län (länsstyrelsen) ansökt om dispens för att få lägga igen sex biotopskyddade diken. Länsstyrelsen gav i det överklagade beslutet dispens från biotopskyddet för igenläggning av ett dike men avslag ansökan avseende övriga fem diken.

YRKANDE M.M.

Stabby Gård har yrkat att mark- och miljödomstolen ska, med ändring av länsstyrelsens beslut, ge dispens enligt ansökan. Yrkandet här gäller igenläggning av fem diken vid skifte 12 a, 14 a (i gränsen mot skifte 126 a), 103 a (i gränsen mot skifte 110 a) och 307 a (två diken, varav ett i gränsen mot skifte 125 a).

Länsstyrelsen har motsatt sig ändring.

UTVECKLING AV TALAN

Parterna har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Stabby Gård

Stabby Gård ansökte om dispens från generellt biotopskydd avseende sex diken. Ansökan grundade sig på ett behov av att lägga igen samtliga angivna diken. Behovet har uppkommit på grund av att den ansökta åtgärden leder till att verksamheten kan fortsätta på den aktuella platsen. Åtgärden leder till att verksamheten kan utvecklas och fortsatt bidra till miljömålet ett rikt odlingslandskap och till miljönytta genom att hålla markerna öppna och behålla kant- och backdiken i området. Den ansökta åtgärden är även påkallad av säkerhetsskäl.

Länsstyrelsen avslag ansökan avseende fem av dikena. Enligt den ändring som införts i 7 kap. 11 b § miljöbalken (SFS 2014:889) och som trädde i kraft den

1 september 2014 ska det anses finnas särskilda skäl för dispens om den sökta åtgärden behövs för att bibehålla eller utveckla ett aktivt brukande av jordbruksmark och biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområde eller med hänsyn till naturvärdena hos det biotopskyddsområde som dispensen avser och de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet.

Paragrafen har tillkommit med ett uttryckligt syfte att underlätta för jordbruket och det är enligt denna uttryckliga vilja från lagstiftaren som bestämmelsen ska tillämpas. För att uppfylla kravet för dispens krävs det inte att jordbruksföretagaren visar att verksamheten kommer att läggas ned eller att bli olönsam om dispens inte ges. Länsstyrelsens bedömning av vilka behov som förutsätts för att bibehålla och utveckla jordbruket och som kan uppfylla kravet för dispens går därför mycket längre än vad lagstiftaren avsett enligt vad som framgår av förarbetena. Det ska räcka med att påvisa positiva effekter av en beviljad dispens för att den enskilde ska anses ha visat att åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark. Det är således inte nödvändigt att ge in beräkningar med exakta belopp avseende besparingar och kostnader för igenläggning av diken.

Stabby Gård har drivits genom arrende av samma familj i fyra generationer och historiskt sett har området kring Stabby bestått av mycket små fält som över tid har slagits ihop till större enheter. Enligt Stabby Gårds markägare, Uppsala Akademi-förvaltning, består Stabbyområdet fortfarande av mer än tre gånger så mycket diken som deras andra egendomar normalt gör i förhållande till dess storlek. I dag används all mark Stabby Gård arrenderar för ekologisk produktion av mjölk, något som är ett måste för att kunna bibehålla nödvändig foderproduktion och samtidigt förse korna med tillräckliga betesmarker.

En igenläggning av aktuella diken skulle medföra en minskad bränsleförbrukning och färre antal vändtegar. Med färre vändtegar blir markpackningen mindre vilket resulterar i en högre spannmålsproduktion på berörda områden. Färre vändtegar medför även väsentlig tidsbesparing och en minskad dubbelsättning av säd. En

särskild fördel med igenläggning av diket vid skifte 14A är att körriktningen kan ändras. En igenläggning av dike genom skifte 12A skulle även minska risken för spridning av kväve och fosfor till vatten i samband med gödslingen. Tidsbesparingarna bedöms uppgå till 2–2,5 timmar per fält och år.

Kostnader för igenläggning kan hållas nere genom att jordfyllnadsmassor hämtas från området. Stabby Gård äger vidare nödvändiga maskiner vilket medför att de stora utgifterna omfattar arbetskostnader, rör, bränsle och planering med maskin. Kostnaden för rör av mindre storlek är cirka 40–45 kr per meter. Uppskattningsvis kommer kostnaden för igenläggning att ligga på cirka 5 000 kr för ett dike om 100 meter, vilket är företagsekonomiskt med hänsyn till de ekonomiska vinster som åtgärden medför.

Uppsala Akademiförvaltning bedömer att det normalt finns 400 meter back- eller kantdiken på en hektar mark. Denna uppgift baseras på Uppsala Akademiförvaltningens egendomar. För Stabby Gårds del skulle detta betyda ungefär 4 000–5 000 meter back- eller kantdiken. Stabby Gård har emellertid cirka 17 000–18 000 meter, vilket gör marken mycket svårbrukad. Då ska man komma ihåg att angränsande Hågaån inte är medräknad eftersom den omfattas av ett diktningsföretag och inte ingår i arrendet.

Vidare finns det samhällsekonomiska skäl för att ge dispensen. Kollektiva nyttigheter i form av arbetstillfällen på orten, mindre utsläpp samt att marken brukas och hålls öppen är omständigheter som gynnar både ekonomin, landskapsbilden och naturförhållandena på området. Alternativet är att marken växer igen om ingen brukar den. Avseende 7 kap. 11 b § 2 miljöbalken måste domstolen väga in dikenas värde i förhållande till området. I prövningen ska man se till naturförhållandenas möjlighet att fortleva om landskapet växer igen.

Domstolen ska göra en individuell bedömning avseende varje dike och väga in dikets påverkan av den verksamhet som Stabby Gård ägnar sig åt. I den bedömning som ska göras enligt de nya bestämmelserna krävs också en rimlighetsavvägning

enligt 7 kap. 25 § miljöbalken. Därmed ska hänsyn tas även till enskildas intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten som grundas på skyddsbestämmelser i kapitlet får inte gå längre än som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses. En åtgärd som innebär ett underlättande för jordbruket men som inte uppfyller kriterierna för dispens från biotopskyddet enligt bestämmelsen ska även fortsättningsvis kunna ges dispens efter en sammantagen bedömning enligt 7 kap. 25 § miljöbalken där hänsyn tas till andra faktorer som t.ex. åtgärdens miljönytta. Även om kriterierna för dispens enligt den nya bestämmelsen inte uppfylls, kan alltså en prövning göras enligt 7 kap. 11 § med den intresseavvägning som regleras i 7 kap. 25 §. Genom att bestämmelsen tar hänsyn till biotopskyddets syfte behöver en ytterligare bedömning enligt 7 kap. 26 § inte göras.

Länsstyrelsens bedömning och tillämpning av 7 kap. 11 § och 11 b § miljöbalken är inte i enlighet med vad som uttalats i specialmotiveringen till bestämmelserna (prop. 2013/14:141 s. 162). Särskilt saknas en avvägning mellan det enskilda intresset och miljönyttan som föreskrivs i 7 kap. 25 §.

Länsstyrelsen

Bestämmelsen i 7 kap. 11 b § miljöbalken har tillkommit i syfte att underlätta för jordbrukare med mycket små skiften. Mängden diken kring aktuella åkrar är uppskattningsvis normalt i förhållande till hur det ser ut i hela landet varför skiftena inte är så små att de omfattas av dispensen. Om Stabby Gård önskar att värna om trafiksäkerheten finns alternativa lösningar till igenläggning av diken. Exempelvis skulle överfarter mellan åkrarna kunna vara ett mindre ingripande alternativ.

Domstolen bör inte göra uträkningar av de ekonomiska fördelar som följer av en igenläggning, utan göra en tolkning enligt lagtexten för ett mer rättssäkert förfarande. Anser domstolen att sökanden ska inkomma med en detaljerad uträkning avseende den ekonomiska vinsten bör kostnaderna och vinsterna ställas i relation till företagets omfattning och de naturvärden som riskerar att försvinna.

Inför länsstyrelsens beslut har Stabby Gård inte gett in någon ekonomisk uträkning som visar på lönsamheten med förbättrad arrondering. Länsstyrelsen har då istället antagit att skiftena inte är omöjliga att bruka med dagens maskiner eftersom de faktiskt brukas idag och att en igenläggning skulle ha försumbar företagsekonomisk betydelse utifrån Stabby Gårds ekonomiska situation totalt sett. För att kunna säga att igenläggningen av dikena utvecklar jordbruket behöver besvären med dikena vara större än vad Stabby Gård har visat. Syftet med dispensen enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken är att komma åt mindre åkrar än i förevarande fall.

Sedan länsstyrelsen fattade sitt beslut i ärendet har Naturvårdsverket gett ut en vägledning avseende tillämpningen av 7 kap. 11 b § miljöbalken. Länsstyrelsens uppfattning är att nu överklagat beslut ligger väl i linje med Naturvårdsverkets vägledning.

Vad gäller samhällsnyttan så poängteras att ekosystemtjänster också är en del av samhällsnyttan. Dessa är svåra att räkna på men generellt finns det en vinst för samhället att det finns olika biotoper i så stor utsträckning som möjligt.

Övrig utredning

Mark- och miljödomstolen har hållit sammanträde och syn i målet. D S, Jordbruksverket, har hörts som vittne.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser m.m.

Enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken får man inom ett biotopskyddsområde inte bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet.

Av 7 kap. 11 b § miljöbalken framgår att när en fråga om dispens enligt 11 § andra stycket avser att inom ett biotopskyddsområde enligt 11 § första stycket 1 vidta en åtgärd som underlättar för jordbruket, ska det anses finnas särskilda skäl för dispens om åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, och om biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområde eller med hänsyn till naturvärdena hos det biotopskyddsområde som dispensen avser och de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet.

Denna paragraf, som trädde i kraft den 1 september 2014, avses klargöra förutsättningarna för att få dispens från ett generellt biotopskydd när dispensen avser en åtgärd som underlättar för jordbruket men som inte äventyrar biotopskyddets syften. Av förarbetena framgår att avsikten har varit att utvidga möjligheten till dispens för åtgärder som underlättar för jordbruket (prop. 2013/14:141 s. 112 f.). Exempel på åtgärder som nämns i förarbetena är rationaliseringsåtgärder i form av igenläggning av diken och sammanslagning av mindre åkrar till större enheter i syfte att bidra till att utveckla jordbruksföretagen.

Sökanden bör visa att dispensen kan förväntas bidra till att göra verksamheten mer ekonomiskt hållbar och därmed kan bidra till ett långsiktigt aktivt brukande. Sökanden bör visa att åtgärden medför positiva effekter för jordbruksföretaget i form av lägre kostnader eller högre avkastning som sammantaget är större än kostnaderna för att genomföra åtgärden (prop. 2013/14:141 s. 113 och 162).

Vilken utredning krävs?

En fråga i målet är vilken utredning som ska krävas för att visa att en åtgärd behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark.

Stabby Gård har hänvisat till Jordbruksverkets rapport 2013:10, Översyn av det generella biotopskyddet, som stöd för att ge dispens för igenläggning av de fem diken. Stabby Gård har framhållit bl.a. rapportens redovisning av exempel på hur

man kan beräkna en åtgärds företags- och samhällsekonomiska lönsamhet. Enligt Stabby Gård finns det samhällsekonomiska skäl att ge dispens i målet, bl.a. i form av att marken hålls öppen, något som gynnar både landskapsbilden och naturförhållandena inom området. Stabby Gård gör gällande, som det får förstås, att det för varje dike finns en företags- och samhällsekonomisk lönsamhet.

Länsstyrelsen har hänvisat till Naturvårdsverkets vägledning om tillämpning av 7 kap. 11 b § miljöbalken (13 november 2014), som behandlar frågor om dispens för en åtgärd som underlättar för jordbruket. Enligt länsstyrelsen ligger det överklagade beslutet väl i linje med denna vägledning. Länsstyrelsen har ansett att det inte krävs någon ekonomisk kalkyl, utan att det är mer lämpligt att göra en skönsmässig bedömning.

Mark- och miljödomstolen anser att det av förarbetena framgår att sökanden i regel ska inkomma med en ekonomisk redovisning, lämpligen i form av en kalkyl, som visar att en igenläggning av ett dike ger en företagsekonomisk vinst för jordbruksföretaget. För att kunna visa på sådana positiva effekter som lagstiftaren efterlyst behövs det uppgifter om minskade kostnader eller högre avkastning som sammantaget är större än kostnaderna för att genomföra igenläggningen. Både Jordbruksverkets rapport och Naturvårdsverkets vägledning ger stöd för ett sådant krav.

Enligt mark- och miljödomstolens mening är det dock inte rimligt att alltid kräva en ekonomisk redovisning. Lagbestämmelsen ger utrymme för att det kan finnas fall då det måste anses uppenbart att en igenläggning av ett litet dike för sammanslagning av mycket små åkrar behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark.

Det får ifrågasättas om det är rimligt att vid en prövning enligt första punkten i 7 kap. 11 b § miljöbalken göra en samhällsekonomisk värdering avseende det berörda biotopskyddsområdet. En bedömning av naturvärdena hos området kan däremot bli aktuell enligt den andra punkten i bestämmelsen. Det är svårt att

beräkna den ekonomiska och biologiska betydelsen av att området hålls öppet eller tillåts växa igen.

Mark- och miljödomstolen noterar att det i Naturvårdsverkets vägledning (s. 13) anges att Jordbruksverket har beslutat att ett kalkylverktyg ska vara framtaget senast den 30 juni 2015 och att utbildning kommer att anordnas om verktyget.

Åkrars storlek och arrondering

En första utgångspunkt vid prövningen av en ansökan om dispens är storleken på diket men också storleken och arronderingen av de åkrar som berörs av en igenläggning av diket. Mark- och miljödomstolen anser att särskilt de tre åkrar som omfattas av beteckningarna 307 a och 125 a har en storlek (3,3 hektar, 3,3 hektar och 7,0 hektar) och arrondering att det inte finns förutsättningar att ge dispens med stöd av den nya lagbestämmelsen.

Ekonomisk redovisning i målet

Stabby Gård har i målet redovisat bl.a. följande uppgifter. En igenläggning skulle medföra minskade kostnader i form av mindre bränsleförbrukning, högre spannmålsproduktion, minskad dubbelsättning av säd samt en tidsbesparing om cirka 2–2,5 timmar per fält och år. Kostnaden för igenläggning av ett dike om 100 meter uppskattas till cirka 5 000 kr.

Mark- och miljödomstolens bedömning av ekonomisk redovisning

Mark- och miljödomstolen finner att prövningen inte avser något dike där undantag kan göras från kravet på en ekonomisk redovisning som visar att en igenläggning av ett dike ger en företagsekonomisk vinst för jordbruksföretaget. Det är inte fråga om en igenläggning av så små diken att det är uppenbart att åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark. Vid den bedöm-

ningen beaktas att det inte framkommit annat än att det behövs någon slags rörläggning för alla fem diken.

Stabby Gård har redovisat vissa ekonomiska uppgifter i målet, men redovisningen är inte tillräcklig för att uppfylla det krav som lagstiftaren förutsatt. Mark- och miljödomstolen anser att det saknas konkreta uppgifter om minskade kostnader och ökade inkomster till följd av högre avkastning, men också tillräckliga uppgifter om kostnader för att fylla igen de aktuella diken. Enligt domstolens mening är det inte tillräckligt att hänvisa till de ekonomiska konsekvenser som redovisas för vissa typfall i Jordbruksverkets rapport. Uppgifterna kan inte heller ersättas fullt ut av det som framkommit vid den syn som hållits i målet.

Mark- och miljödomstolen finner sammantaget att utredningen inte ger tillräckligt stöd för att en igenläggning av diken, bedömda vart och ett för sig, behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark. Det finns därför inte förutsättningar att ge dispens från biotopskyddet för igenläggning av diken med stöd av 7 kap. 11 b § miljöbalken. Dispens kan inte heller i övrigt ges enligt 7 kap. 11 § miljöbalken. Vad Stabby Gård anfört till stöd för sin talan medför ingen annan bedömning. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga 2](#) (DV427)

Överklagande ska ske senast den 8 juli 2015. Prövningstillstånd krävs.

Anders Lillienau

Ingrid Johansson

I avgörandet har rådmannen Anders Lillienau och tekniska rådet Ingrid Johansson deltagit. Målet har handlagts av tingsnotarien Robin Håkansson.